

Tạp chí Xã hội học Việt Nam

Năm thứ bốn mươi hai
Số 4 (168), 2024

MỤC LỤC

	Trang
PHẦN CHUNG	
HỒ THỊ THANH NGÀ	Một số lý thuyết đương đại nghiên cứu về nữ lao động giúp việc gia đình 3
NGUYỄN THỊ THU HƯƠNG NGUYỄN ĐỨC CHIẾN	Xây dựng chỉ báo phòng ngừa tội phạm ở một số quốc gia châu Âu và kinh nghiệm cho Việt Nam 16
XÃ HỘI HỌC THỰC NGHIỆM	
TRẦN THỊ MINH THI	Khác biệt xã hội trong tham gia và sử dụng bảo hiểm y tế của người dân Việt Nam hiện nay 29
NGUYỄN THỊ NHUNG	Sử dụng bảo hiểm y tế để điều trị bệnh mạn tính của cư dân nông thôn Đồng bằng sông Cửu Long 43
ĐẶNG VŨ CẢNH LINH	Một số hành vi vi phạm pháp luật của vị thành niên: Nghiên cứu trường hợp ở Hà Nội 53
SỰ KIỆN - NHẬN ĐỊNH	
PHẠM ĐÌNH KHUÊ	Thực trạng quan niệm về giá trị của thanh niên thế hệ Z trong giai đoạn hiện nay 62
PHẠM HỒNG HẢI	Sinh kế của người dân tộc thiểu số trong bối cảnh biến đổi khí hậu 72
PHÙNG THANH THẢO	Nhận thức của sinh viên về quy định pháp luật trên không gian mạng (Qua khảo sát sinh viên trường Đại học Kiểm sát Hà Nội) 81
TRAO ĐỔI NGHIỆP VỤ	
ĐẶNG THỊ MINH LÝ VŨ THÁI HẠNH	Định kiến xã hội đối với người cao tuổi: Nhìn từ kết quả khảo sát trực tuyến ở Hải Phòng 93
PHAN PHỤC	Nhận diện tổ chức phi lợi nhuận trong giáo dục qua các công trình nghiên cứu trên thế giới 105
XÃ HỘI HỌC THẾ GIỚI	
GEOFFREY PLEYERS BRENO BRINGEL	Xã hội học toàn cầu thời đa khủng hoảng: Phỏng vấn Geoffrey Pleyers, Chủ tịch ISA 115
THÔNG TIN XÃ HỘI HỌC	
Giới thiệu sách: Giáo trình Xã hội học Công đoàn	120
Giới thiệu Luận án Tiến sĩ xã hội học	122
TIN TỨC XÃ HỘI HỌC	124
TÓM TẮT MỘT SỐ BÀI CHÍNH BẰNG TIẾNG ANH	128
TỔNG MỤC LỤC BÀI VIẾT NĂM 2024	132

Vietnam Journal of Sociology

The 42th Year
No. 4 (168), 2024

TABLE OF CONTENTS

	<i>Page</i>
GENERAL SECTION	
HO THI THANH NGÀ	Some contemporary theories on female domestic workers 3
NGUYEN THI THU HUONG NGUYEN DUC CHIEN	Building crime prevention indicators in some European countries and experiences for Vietnam 16
EMPIRICAL SOCIOLOGY	
TRAN THI MINH THI	Social differences in participation and utilisation of health insurance among present Vietnamese population 29
NGUYEN THI NHUNG	Using health insurance for chronic-disease treatment among rural farmers in the Mekong River Delta 43
DANG VU CANH LINH	Illegal behaviours among adolescents: A case study in Hanoi 53
EVENT - JUDGEMENT	
PHAM DINH KHUE	Actual state of Generation-Z's conception on values in current period 62
PHAM HONG HAI	Livelihoods of ethnic minorities in the context of climate change 72
PHUNG THANH THAO	Students' awareness of legal regulations in cyberspace (Through a survey of students at Hanoi Procuratorate University) 81
PROFESIONAL EXCHANGE	
DANG THI MINH LY VU THAI HANH	Social prejudices against the elderly: Insights from an online survey in Hai Phong 93
PHAN PHUC	Identifying non-profit organisations in education through studies around the world 105
WORLD SOCIOLOGY	
GEOFFREY PLEYERS BRENO BRINGEL	Global sociology in times of polycrisis: an interview with Geoffrey Pleyers, ISA President 115
SOCIOLOGICAL INFORMATION	
Book introduction: Textbook on Sociology of Trade Unions	120
Introduction of Ph.D. Thesis	122
SOCIOLOGICAL NEWS	124
SUMMARY OF ARTICLES IN ENGLISH	128
LISTS OF ALL ARTICLES IN 2024	132

XÃ HỘI HỌC TOÀN CẦU THỜI ĐA KHỦNG HOẢNG

Breno Bringel phỏng vấn Geoffrey Pleyers¹

BÙI THẾ CƯỜNG* chuyển ngữ

GS. Geoffrey Pleyers là Giám đốc nghiên cứu của FNRS (Fonds National de la Recherche Scientifique), Đại học Công giáo Louvain, Bỉ. Ông tham gia tích cực vào Hội Xã hội học quốc tế (ISA) từ 2006. Ông chủ trì Hội đồng Nghiên cứu giai cấp và phong trào xã hội của ISA [Research Committee on Social Classes and Social Movements, RC47] từ 2014 đến 2018, là Phó Chủ tịch ISA phụ trách nghiên cứu nhiệm kỳ 2018-2023, và hiện là Chủ tịch ISA nhiệm kỳ 2023-2027. Người phỏng vấn là GS. Breno Bringel, Đại học Nhà nước Rio de Janeiro, Brazil, chủ biên tờ tạp chí Global Dialogue của ISA.

Breno Bringel (BB): *Giới nghiên cứu phong trào xã hội biết nhiều về đóng góp của anh liên quan đến “chủ nghĩa tích cực theo cách khác” [alter-activism] và phong trào toàn cầu. Nhưng một khía cạnh quan trọng trong sự nghiệp của anh vượt khỏi lĩnh vực nghiên cứu chuyên biệt là suy nghĩ lại mối liên kết giữa phong trào xã hội và xã hội học nói chung. Dựa trên đóng góp thực nghiệm của mình, anh có thể nói rõ hơn được không về nhân quan đó cho độc giả chúng ta?*

Geoffrey Pleyers (GP): Phong trào xã hội là một chủ đề hấp dẫn của nghiên cứu về xã hội và biến đổi xã hội. Các phong trào xã hội vừa là sản phẩm của xã hội vừa là tác nhân sản xuất ra xã hội. Chúng phản ánh những thay đổi đang nổi lên về các giá trị và lối sống cùng nhau, chẳng hạn chúng sử dụng một cách mới mẻ các công cụ truyền thông mới hoặc quá trình cá nhân hóa. Chúng cũng nỗ lực thay đổi xã hội. Chúng cảnh báo ta về các vấn đề và thay đổi cách ta nhìn xã hội, thế giới, và đời sống chung. Thực sự đã có những phong trào tiến bộ và phản tiến bộ gây được ảnh hưởng, lan tỏa thế giới quan và những giá trị của mình ra nhiều nước. Thay đổi xã hội không bao giờ nhanh hoặc tuyến tính như các tác nhân xã hội - và nhiều nhà xã hội học - mong muốn. Đây là lập luận chính trong cuốn sách mới đây của tôi, *Thay đổi không bao giờ là tuyến tính: Phong trào xã hội trong thời đại phân cực* (tiếng Tây Ban Nha, CLACSO, 8/2024), dựa trên những phân tích về biến động xã hội ở Chile năm 2019, phong trào đoàn kết trong đại dịch, và các phong trào tôn giáo tiến bộ và bảo thủ ở Brazil. Để hiểu các phong trào xã hội đương đại và vai trò của chúng thì ta phải quên đi ảo tưởng về quan hệ đơn giản, tuyến tính giữa khủng hoảng và thay đổi xã hội, và giữa hành động phong trào xã hội, biến đổi chính trị, và biến đổi xã hội. Cả sự nhiệt

¹ Bài dịch là sản phẩm của đề tài “Xã hội học quốc tế theo thời gian thực”, do Trung tâm Nghiên cứu và tư vấn về phát triển (Liên Hiệp các hội khoa học và kỹ thuật Việt Nam) chủ trì thực hiện. Đề tài góp phần phân tích họa bức tranh cập nhật về xã hội học quốc tế, trả lời câu hỏi “Đồng nghiệp nước ngoài hiện đang quan tâm, bàn luận và cố gắng giải đáp những vấn đề gì?”. Dịch và xuất bản đã xin phép bản quyền.

* *Hội Xã hội học Việt Nam.*

huyết của những người tuyên bố một thay đổi tức thời trong xã hội ngay khi phong trào nổi lên và cả sự bi quan của những người coi sự bộc phát chỉ là ảo tưởng tập thể của một thiểu số trong nhân dân, cả hai đều cần soát xét lại. Thay đổi xã hội là con đường phức tạp, trải nghiệm cảm hứng chia sẻ sự tức giận, ước mơ, và đoàn kết với hàng ngàn công dân, cũng như sự thất vọng với những quá trình bầu cử, điều hiếm khi phản ánh chiều sâu của những thay đổi văn hóa và xã hội bị chi phối bởi các phong trào xã hội.

BB: *Anh thường bàn thảo xã hội học toàn cầu về mặt lý thuyết, nhưng anh cũng thực hành và xây dựng nó. Nhân quan toàn cầu đã xuất hiện như thế nào trong tiến trình của anh đi từ những công trình ban đầu về phong trào toàn cầu hóa cách khác [alter-globalization movement] đến những công trình gần đây nhất?*

GP: Tôi lớn lên trong một ngôi làng cách xa những thành phố toàn cầu. Cha mẹ tôi không có cơ may tốt nghiệp trung học phổ thông, và chúng tôi hiếm khi đi du lịch. Tuy nhiên, ngôi làng ấy lại là một cái nôi lâu liên văn hóa ở ngã ba biên giới giữa Bỉ, Hà Lan và Đức. Nền tảng địa phương và phương ngữ nhưng lại kết hợp với tính mở ra với những nền văn hóa, ngôn ngữ, truyền thống, và lịch sử khác.

Tôi khởi đầu cuộc đời mới khi đến Paris, đến cái trung tâm mà Alain Touraine đã đặt nền móng và Michel Wieviorka tiếp tục. Đó là một môi trường quốc tế đầy kích thích, với các nhà nghiên cứu đến từ mọi lục địa, nhiều người từ châu Mỹ Latin. Tôi dành luận văn cao học và luận án tiến sĩ cho chủ đề phong trào công bằng toàn cầu [global justice movement], hay còn gọi là “toàn cầu hóa cách khác” [alter-globalization]. Tôi đã tham dự bảy Diễn đàn Xã hội Thế giới [World Social Forum] đầu tiên, tổ chức ở Porto Alegre, Mumbai, Bamako và Nairobi. Tham dự những diễn đàn ấy có tổng cộng lên tới 180.000 nhà hoạt động từ khắp thế giới. Từ khi tôi phát hiện ra châu Mỹ Latin và những phong trào xã hội ở đây, đối thoại với đồng nghiệp và bạn bè ở đó mang ý nghĩa rất căn bản. Tôi học được nhiều từ những nỗ lực tổ chức theo chiều ngang và nhiều tính dân chủ hơn ở những phong trào này. Tôi đã đến Mexico và học hỏi nhiều từ phong trào bản địa Zapatista, đây vẫn là cảm hứng chính của tôi về mặt cá nhân cũng như nghề nghiệp và trong vai trò của tôi ở ISA. Sau luận án tiến sĩ, tôi nghiên cứu ở Bangalore (India) và làm hậu tiến sĩ ở Đại học New York. Tôi cũng đi nghiên cứu nhiều ở châu Âu, nhất là phong trào môi trường và phong trào xã hội sau 2011.

BB: *Có vẻ như hình dung “một thế giới khác là có thể” [another world is possible] đang chuyển thành hình dung “một kết thúc khác của thế giới là có thể” [another end of the world is possible]. Đang nổi lên khắp thế giới một phản không tưởng [dystopian] mới “không có thay thế nào cả” [there is no alternative]. Chúng ta đang đối mặt vô số thách thức: một cuộc đa khủng hoảng của nền văn minh [civilizational polycrisis], sự xói mòn nền dân chủ, sự bình thường hóa nền chuyên chế, chủ nghĩa quân phiệt và văn hóa chiến tranh, khí hậu cực đoan, và sự vượt quá những giới hạn của hành tinh [overcoming of planetary limits]. Anh đánh giá như thế nào về kịch bản này?*

GP: Mọi thể hệ các nhà xã hội học đều cho rằng họ đang sống trong một thời khắc quan trọng của lịch sử, trong một cuộc khủng hoảng chưa từng có sẽ quyết định tương lai

loài người. Chúng ta cũng chẳng là ngoại lệ. Chúng ta đang trải nghiệm và phân tích thời đại của mình như là một mớ các khủng hoảng kết nối nhau, một “đa khủng hoảng”, chúng ta cũng giải thích nó như là “cuộc khủng hoảng của nền văn minh” [civilization crisis], như các học giả châu Mỹ Latin và cuốn sách gần đây mà anh chủ biên đã nêu rõ. Hiện Đại đã và đang trải qua chuỗi khủng hoảng kế tiếp khủng hoảng. Nhưng lần này thì không chỉ đe dọa tương lai của loài người mà đe dọa cả tương lai của hành tinh nữa. Vấn đề cốt lõi của thế kỷ này là “sống cùng nhau như thế nào trong một hành tinh giới hạn”. Xã hội học phải tham gia giải quyết chuyện này, đó là lý do vì sao Phó Chủ tịch phụ trách nghiên cứu của ISA, Allison Loconto, chọn “Hiểu biết công bằng trong sinh quyền người” [Knowing Justice in the Anthropocene] làm chủ đề cho Diễn đàn ở Rabat năm 2025, và tôi thì đề xuất chủ đề “Xã hội học toàn cầu trên một hành tinh giới hạn” [Global Sociology on a Limited Planet] cho Đại hội Thế giới 2027 ở Gwangju (Hàn Quốc).

Biến đổi khí hậu và hủy diệt tự nhiên đang tăng tốc, nhưng nó không bắt đầu trong thời đại chúng ta. Cội rễ của chuyện này ở trong thế giới quan và trong việc tổ chức đời sống và xã hội theo cách đã cải thiện mức sống của phần lớn nhân loại với tốc độ và cấp độ chưa từng thấy. Nhưng thành công ấy của Hiện Đại đã hủy hoại tự nhiên. Dù cực đoan khí hậu ngày càng tăng, chúng ta vẫn đang tăng tốc hủy diệt tự nhiên. Chúng ta đối mặt với một trách nhiệm lịch sử theo nghĩa chạm đến một loạt ngưỡng và điểm tới hạn không thể quay lại được nữa, phá vỡ cân bằng chu trình tự nhiên với những hậu quả cho các thế kỷ sau. Thế mà, cả ở cấp độ cá nhân và tập thể, chúng ta vẫn cứ sống như thể chẳng có chuyện gì. Đang thực sự cấp bách cần một số bánh lái cho sự thay đổi.

Trên thực tế, trong nhiều lĩnh vực, chúng ta dường như đang đi theo hướng ngược lại, với sự nổi lên của chủ nghĩa chuyên chế, phân biệt chủng tộc, chiến tranh, và các tác nhân phản động mang theo những thế giới quan phân cực, một sự quay ngược chống lại sinh thái, và những giải pháp nửa vời. Chủ nghĩa chuyên chế đang nổi lên cũng đe dọa khoa học xã hội. Tôi thực sự lo ngại về những đe dọa chống lại tự do học thuật. Hàng tuần, chúng ta nghe tin các nhà xã hội học bị đe dọa, bị cho nghỉ việc, hoặc bị đàn áp, vì công trình khoa học, vì họ phê phán một nhà lãnh đạo, hoặc do tình hình chiến tranh ở Gaza trong bối cảnh lịch sử và địa chính trị của nó. Chúng ta cần tổ chức tốt hơn, hỗ trợ đồng nghiệp, và yêu cầu các chính phủ phải bảo vệ (trong nhiều trường hợp là ngừng tấn công) tự do học thuật, và ngừng nhắm mục tiêu vào các nhà xã hội học và các nhà khoa học.

Đe dọa tự do học thuật cũng hiện diện ngay trong giới hàn lâm. Chúng ta yêu cầu mọi đại học, quỹ tài trợ và định chế trong khoa học xã hội hãy ngưng phân biệt đối xử với những đồng nghiệp thực hiện nghiên cứu về những chủ đề đặc biệt hoặc làm việc với một số quần cư hoặc với một số người thể hiện quan điểm chống chiến tranh, bạo lực và áp bức.

BB: *Thật là một kịch bản ảm đạm.*

GP: Đúng, nhưng đây chỉ là một phần của bức tranh. Đồng thời ở những vùng khác nhau của thế giới, chúng ta chứng kiến những đổi mới đầy hứa hẹn về chính trị, kinh tế và xã hội. Chẳng hạn sự huy động và hành động cụ thể của một “thế hệ khí hậu” [climate generation], và ở cấp độ thời gian dài hơn, sự nổi lên của một ý thức toàn cầu và một lối

quan hệ khác với thế giới, với bản thân chúng ta, và với tự nhiên, mà chúng ta là một phần của nó.

Chúng ta sống trong một thời đại phức tạp, trong một thế giới kết nối chặt chẽ hơn trên nhiều cấp độ, đáng để kể ra nhất đó là thế giới số, một hệ thống kinh tế và tài chính toàn cầu, và ảnh hưởng của vài ngàn người siêu giàu khổng lồ chế ngự tài sản ngày càng tăng. Sự phụ thuộc lẫn nhau ngày càng tăng cũng là hệ quả tác động toàn thế giới của ô nhiễm, phát thải khí nhà kính, và hủy diệt tự nhiên.

BB: *Anh thấy vai trò nào của xã hội học với những thách thức ấy, với sự nổi lên của kịch bản đen tối, và với tình trạng đa khủng hoảng này?*

GP: Những chuyển biến toàn thế giới vài thập niên qua và sự nổi lên của nhân quan phê phán mới đã đảo lộn sâu sắc xã hội học. Bộ môn này đã sinh ra trong lòng quá trình hiện đại công nghiệp, khi tự nhiên và tăng trưởng kinh tế tưởng như là vô hạn, nhà nước dân tộc được củng cố, và đàn ông da trắng được cho là dẫn dắt lịch sử thế giới. Chắc chắn, họ cũng là người dẫn dắt xã hội học và cách nghĩ của họ về thế giới vẫn tồn tại trong cội rễ của nhiều khái niệm và lý thuyết của chúng ta.

Điều này có nghĩa là xã hội học đang trong cơn khủng hoảng không? Sự khủng hoảng của xã hội học đã lặp đi lặp lại không hồi kết kể từ thập niên 1970. Đọc và gặp gỡ các nhà xã hội học từ những lục địa khác nhau, chính xác tôi có một ấn tượng ngược lại: Tôi tin rằng chúng ta đang sống trong một thời đại khác thường cho xã hội học. Từ đầu thế kỷ này, xã hội học trải qua những chuyển biến đầy ý nghĩa, những chuyển biến đang tái sinh nó. Xã hội học ngày càng cởi mở hơn với những quan điểm phê phán xuất hiện từ vùng biên của bộ môn hoặc ở bên cạnh nó, thường mang lập trường phê phán nó. Trong những thập niên qua, xã hội học cởi mở hơn với những quan điểm phê phán ấy; mở nhiều không gian hơn cho đối thoại với những tư tưởng, nghiên cứu, vùng địa lý, và lý thuyết khác nhau, dẫn đến những đối thoại phê phán nhưng bổ ích và những lối tư duy mới về thế giới và về xã hội học. Nhờ đóng góp của tiếp cận nữ quyền và liên lĩnh vực [intersectional approach], nghiên cứu bình dân [subaltern studies], hậu thuộc địa và giải thuộc địa, và các quan điểm và nhận thức luận phương Nam, những đối thoại mới ấy đã mở ra, và những tiếng nói mới đã được lắng nghe. Những đối thoại ấy đã và đang có tác động mang tính chuyển biến. Chúng ta đã xét lại lịch sử bộ môn, những di sản tri thức, và một vài thiên vị cơ bản của nó.

Còn nhiều việc phải làm. Nhưng ta cần nắm bắt tổng thể những gì đạt được trong 25 năm đầu thế kỷ XXI. Khi tôi là sinh viên, lịch sử xã hội học là con số cộng những đóng góp của một số ít học giả phương Tây. Ngày nay, không còn có thể dạy xã hội học nếu không dành một chương cho W.E.B. Du Bois, không còn có thể thảo luận về bất bình đẳng mà không tích hợp các quan điểm giới và liên lĩnh vực, hoặc không còn có thể trình bày lý thuyết đương đại mà không viện dẫn đến những đóng góp căn bản từ phương Nam toàn cầu. Ghi nhận những đóng góp và nhân quan của những nhà nghiên cứu khác mở ra những cánh cửa khác nhau để xét lại bộ môn chúng ta, nêu lên những câu hỏi khác nhau, và trên hết, có một cách hiểu tốt hơn về thế giới của chúng ta, những thách thức của nó, và những giải pháp thay thế có thể làm cho thế giới này công bằng hơn và bền vững. Như tôi đề cập

ở số 13.3 tạp chí *Global Dialogue*, điều này thừa nhận những đóng góp căn bản của quá khứ và của các nhà xã hội học phương Tây đương đại: “Xã hội học toàn cầu không thể dừng lại ở những nền tảng trong các đại học và di sản Tây phương tự thể hiện mình ra như là có tính phổ quát, nhưng cũng không được giới hạn vào việc chỉ phê phán xã hội học phương Tây đó.”

BB: *Một số vấn đề cơ bản mà chúng ta cần giải quyết hiện nay là gì? Chúng ta có đang ở một vị thế tốt để làm điều đó không?*

GP: Một mặt sự nổi lên của chủ nghĩa chuyên chế và các tác viên phản tiến bộ, và mặt khác biến đổi khí hậu và sự sụp đổ sinh thái, tất cả đòi hỏi phải suy nghĩ một cách khác đi về thế giới của chúng ta (và bộ môn chúng ta), và đòi hỏi chúng ta đóng góp một cách hiệu quả trong việc tìm ra những cách thức sáng suốt để đáp ứng những thách thức của thời đại. Nhiệm vụ này thực sự mênh mông. Tuy nhiên, chúng ta cũng có những nguồn lực mới cho việc ấy.

Thế giới số và giờ đây là trí tuệ nhân tạo mang đến những thách thức mới. Nó cũng giúp ta tiếp cận khối lượng dữ liệu khổng lồ và cho ta những công cụ phân tích đầy sức mạnh. Một nguồn lực quan trọng nữa là khả năng tích hợp tốt hơn tri thức, phân tích và đóng góp của các nhà nghiên cứu từ mọi vùng của thế giới. Về nhiều mặt, xã hội học mở hơn, sáng tạo hơn, và vững chắc hơn so với đầu thế kỷ. Chúng ta được trang bị tốt hơn để góp phần hiểu thế giới và giúp đáp ứng những thách thức thời đại. Thời đoạn này của thế kỷ XXI là một thời đại sôi động để là một nhà xã hội học.

BB: *Tạp chí Global Dialogue có thể đóng góp như thế nào vào việc hóa giải những khối ngại này?*

GP: *Global Dialogue* là một nền tảng độc đáo vì nó cho phép những vấn đề phức hợp đang tác động đến mọi châu lục được lý giải trong những bài báo ngắn, nhưng dựa trên tri thức sâu về các thực tế địa phương và sự phân tích chặt chẽ. Đồng thời lại mở cho mọi nhà nghiên cứu, sinh viên và người dân tiếp cận. Đây chính là xã hội học toàn cầu và xã hội học công mà chúng ta đang khuyến khích kể từ khi Michael Burawoy sáng lập tờ tạp chí này.

Từ số này đến số khác, *Global Dialogue* cho ta thấy “toàn cầu” không phải là một cấp độ bay lơ lửng trên các thực tại địa phương (quan điểm này có thể xem là “chủ nghĩa toàn cầu phương pháp luận” [methodological globalism]). Ngược lại, xã hội học toàn cầu kiến tạo nên từ đóng góp của các nhà xã hội học khắp mọi vùng miền thế giới.

Nguyên tác: Geoffrey Pleyers’s Interview by Breno Bringel (2024). *Global Sociology of Polycrisis: An Interview with Geoffrey Pleyers. Global Dialogue*, 14.3 (<https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/global-sociology-in-times-of-polycrisis-an-interview-with-geoffrey-pleyers>)